

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

սրատմական դրամա հինգ արարածով

ԼԵՒՈՆ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆՅԻ

(Շարունակութիւն ¹)

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՐԱՐԻԱԾ

Աժդահակի պալատը. փառաւոր ճեմելիք:

Տիգրանունին՝ չքեղ դահաւորակի վերայ թեք ընկած նստում է հեռու,
մտնում է Աժդահակը և կամաց կամաց մօտենալով նստում է կողքին:

ԵՐԵՒՈՅԹ I

ԱԺԴԱՀԱԿ (համբուրելով)

Առողջութիւնըդ, ո՛վ մեծ թագունհի
Թագունիների:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Ենորհակալ եմ: Իսկ դու ի՞նչպէս ես:

¹) Տե՛ս «Մուրճ» № 1:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Քանի դու ինձ հետ ես, Տիգրանուհի,
 Տրկարութիւնը մի՞թէ կը յանդգնէ
 Ինձ մօտիկանալ, երբ քո մի հայեացքդ
 Դեղ ու դարման է ամեն մի ցաւի,
 Երբ իւրաքանչիւր քո մի հընչիւնը հեռու է վանում
 Ամենայն մի վիշտ: Ես երջանիկ եմ
 Եւ կենդանի եմ քեզանով միայն:
 Բայց մինչև այսօր չը կարողացայ
 Հասկանալ մի բան. ի՞նչ է պատճառը,
 Որ այդ թախիծը և այդ մըռայլը՝
 Ամպերի նման քո դէմքին սեցած՝
 Երբէք չեն ցըրւում և չեն հեռանում:
 Մի անգամ գոնէ ես քո երեսը
 Չը տեսայ պայծառ:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Կարող թագաւոր,
 Այստեղ բոլորը — նոր է ինձ համար
 Բոլորըն օտար, կը գայ ժամանակ
 Ես կ'ընտելանամ:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Ինչ կ'ուզես, ասա: Բայց կարծես մի վիշտ
 Քայքայող մի ախտ՝
 Անդադար ուտում մաշում է հոգիդ,
 Ինչպէս մի գարշ որթ կեղևի տակից,
 Որ գիշեր-ցերեկ մաշում է ծաւը:
 Վաղ արշալուսից մինչև վերջալոյս
 Այս ճեմելիքից դու չես հեռանում
 Եւ դէպի հիւսիս աչերդդ յառած՝
 Նայում ես անթարթ և մըտքամոլոր:
 Օ՛ մե՛ծ թագուհի, մի՞թէ ոչ մի բան
 Քեզ չը գրաւեց այստեղ, այս շրջեղ

Քո շրջակայքում՝ Ո՛չ մարգարտափայլ
 Այս շատրվանը, ոչ այս կաթիլներն,
 Որ նախանձացող անուշ զովութեամբ
 Համբոյր են տալիս քո լի այտերին
 Ո՛չ այն դալարը, ոչ այն ծառերի
 Մեղմ սօսաւիւնը և ո՛չ երգեցիկ
 Այն սոխակները, որ այնքան աշխոյժ
 Դեղձեղանքներով
 Քո ուշքն ու միտքն են ուզում թռիկ
 Ոչինչ, մի խօսքով, չէ արժանանում
 Բաղցր նայաճքիդ,
 Բացի հեռաւոր այն հիւսիսային
 Մերկ հորիզոնից, Խնչ է քեզ այնտեղ
 Այդպէս կախարդել, ինչը է պակաս
 Խնչ ես կամենում, որ այս բոպէիս
 Ես կատարէի. Խնչ ես կամենում
 Երկրիս երեսից ջրնջէր բընաւին,
 Այս կամ այն ծաղիկըն գուցէ չը կայ
 Քո ծաղկանոցում, կամ թէ զուտ ոսկուց
 Կամենում ես դու ձուլեն քո սենեակ,
 Կամ ականակուռ քո հանդերձանքը
 Դուցէ դեռ կարօտ է գոհարների,
 Ասան բոլորը Խնչ ցանկանում ես՝
 Այդքան ծածկամիտ մի՛ լինիր ինձ մօտ.
 Սիրտըդ բաց պահիր ինչպէս ճակատըդ.
 Իմ գանձարանիս երկաթէ դռներն,
 Որ անհիւրընկալ անմատչելի են
 Բոլորի համար, բաց են քո առջև
 Եւ Կըրէսոսըն՝ աշխարհահըռչակ
 Իւր կարողութեամբ չէ կարող մըրցել
 Իմ գանձարանիս հարըստութեան հետ:
 Հըրամայրի դու ինչ կամենում ես:

Կարող թագաւոր

Մաղիկ, կամ ըզգեստ, արծաթ կամ ոսկի
Ազնիւ քարեր և ադամանդ
Ձեն կարող հեռու քըշել ինձանից
Իմ այս թախիծը:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Անգի՛ն թագուհի, տեսնում ես դու ինձ,
ես, որի առաջ ծունըր են դընում
Հազար հազարներ, ես, որի ձայնից
Իմ ողջ Մարաստանըս ծայրէ ի ծայր
Յընցւում է յանկարծ ինչպէս կայծակից.
Որի մի խօսքից կախած է—մեռնել
Թէ ապրել մարդուն,— ես քո առաջին
Խոնարհ գերի եմ—
Ըսկըսած այն օրից երբ քո աչերըն,
Ինչպէս զոյգ աստղ լուսաւորեցին
Իմ այս պալատը, մի բան չէ շարժւել
Իւր տեղից առանց քո հաւանութեան.
Իմ պատէրները, իմ հըրամանը—
Վաւերացւել են միշտ քո վերադռն
Համաձայնութեամբ:
Ամբողջ տէրութեան ղեկը քո ձեռին,—
Դու դարձեալ դժգոհ, դարձեալ մըտատանջ,
Միթէ, ինձ ասն, քո հայրենիքում
Վայելում էիր դու այս անսահման
Փառք ու պատիւը ու պատկառանքը
Նայիր քո շուրջըդ,
Եւ ասն ինչ բան քո հայրենիքում
Դու գըտնում էիր, և այստեղ չը կայ,
Կամ ինչ առաւել շքեղ էր այնտեղ,
Այստեղ առաւել տըգեղ ու վատթար
Տես—սըրբանէր ահա մեր Ելենդ՝

Պըճնւած անթառամ բուսականութեամբ,
Որ, ինչպէս ոգի, Ահուրա-Մազդին
Դիտում է իւր շուրջ պայծառ զազաթից՝
Չար Ահրիմանի հողմերի դիմաց
Ամուր ախոյեան կանգնած մեզ համար:
Աստ, հին է առաւել շքեղ—
Մեր մըշտականաւ այս սուրբ Էլենդը,
Թէ ձեր չոր-ցամաք, ձեր ժէռտո Մասիս:
Համեմատիր, տես, —արծաթապարիսպ
Ահա ոսկեփայլ իմ Եկբատանը,
Եւ այնտեղ հեռու ձեր Արմաւիրը—
Ինչհա ես լըռել չեմ խօսում ոչինչ:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Ի՞նչ ասեմ, արքայ, —չը գիտեմ ինքըս:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Օ՛հ, ես լաւ գիտեմ — Դու ինձ ատում ես.
Ես ծերացել եմ, իսկ դու տակաւին
Ծաղիկ հասակում. ես գիտեմ նոյնպէս
Որ իմ նայածքն անգամ ատելի
Եւ անտանելի է քեզ համար:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Երբէ՛ք,

Ատել այն մարդուն, որ ինձ սիրում է,
Որ կենդանի է միայն ինձանով, —
Ես այդ կարող չեմ, բարի թագաւոր:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Ո՛հ թող համբուրեմ

Քո անուշաբոյր շըրթունքները,
Այդ քո խելացի խօսքերի համար:
(Թեք է ընկնում նրա ծնկների վերայ)
Այստեղ ճակատիս

Ձեռքդ դիր և տես՝ թէ ինչ եռանդով
Ու պինդ զարկում են այս երակներըս:
Այդպէս ուրեմն դու ինչ ուզում ես:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Այժմ:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Սակայն հիմա մեզնից աւելի՝

Ի՞նչ թէ քո եղբոր:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Ի՞նչպէս յանդըգնեմ

Ես համեմատել. — նա եղբայրըս է,

Դու ամուսինըս:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Բայց թէ իմանաս

Թէ ինչ պըտուղ է քո այդ եղբայրը,
Սարսափած իսկոյն դու կը հրաժարւես
Քո այն պաշտելի արիւնակցիցըդ:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Ի՞նչպէս, թագաւոր: Ե՛ս կը հրաժարւեմ
Նորանից — երբէ՛ք:

ԱԺԴԱՀԱԿ (նստելով)

Լըսիր ուրեմն. նոյնպէս մի որթն
Իմ սիրտըս է ուտում և գիշեր ցերեկ
Հանգիստ չէ տալիս: Քընիս մէջ անգամ,
Երբ տանջանքները նիրհում են մեզ հետ,
Խըլացած որթըն. դարձեալ անընդհատ
Կըլծում է ներքուստ: Օ՛հ, Տիգրանուհի,
Քեզ յայտնի չէ թէ քո այն եղբայրը
Ի՞նչ օձ է եղել — հարիւր գըլխանի ահուելի վիշապ:
Թէ իմանայիր քանի՛ գիշեր եմ

Ես լուսացըրել աչքաբաց, արթուն...
 Երբ զօրեղ քնից ես յաղթահարած
 Խրդիւմ եմ աչքերս, նայում եմ—ահա
 Այս գոռ հըրէշն
 Առաջիս կանգնած անդընդանման
 Իւր բերանը բաց՝ ըսպառնում է ինձ:
 Ես դողդողալով
 Ուզում եմ գոռալ, թիկնապահներին
 Օգնութիւն կանչել—
 Զայնըս մեռնում է դեռ կոկորդիս մէջ,
 Փախչել եմ ուզում—ոտներըս մեխւած
 Զեն շարժւում տեղից...
 Անգի՛ն թագուհի, պիտի չըքանայ
 Այդ գոռ վիշապը.

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Բայց ի՞նչու արդեօք նա, որին մի ժամ
 Դու կոչում էիր սըրտացաւ եղբայր,
 Անգի՛ն բարեկամ,
 Այժմ, ինչպէս ժանտ, սոսկալի վիշապ,
 Քեզ գիշեր ցերեկ հանգիստ չէ տալիս
 Եւ երազներում տանջում է հոգիդ:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Դու ինձ լաւ լրսիր չէնց այդ է խընդիրն:
 Սաստիկ գըրգռւած նա իւր կնոջից,
 Որի սրտի մէջ քո փառք ու պատիւն
 Նախանձ է վառել, ըսպառնում է ինձ—
 Բընաջինջ անել, կործանել ամբողջ
 Իմ տէրութիւնը. իմ ժողովուրդըս
 Հըպատակելով՝ գերի դարձնել
 Եւ քեզ քո փառքի այս լոյս-գազաթից
 Վայր ձըգել ներքեւ: Հասկացմար հիմա:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Իմ եղբայրը-օ'հ. սըխալում ես դու,
Երկինքը վըկայ — անկարելի է...

ԱԺԴԱՀԱԿ

Երկինքը վըկայ, նա թշնամիս է,
Նա արիւնարբու իմ թշնամիս է,
Եթէ ոչ-ինչու է նա շարունակ
Օգնում Կուրուշին, թունաւոր օձին,
Որ իմ արիւնիցըս ծնունդ առած,
Իմ դէմ է սըրում իւր ատամները,
Ինչու է քանդում
Նա իւր կապերըն իմ թըշնամու հետ,
Եթէ ոչ — ինչու նոյն չարագուշակ
Սոսկալի երազն կըրկընւում է միշտ,
Ինչու խորիմաստ երազաբաններս
Իմ ականջիս տակ միշտ միաբերան
Որոտում են թէ. զսգաստ կացիր դու,
Կարող թագաւոր. քո ազգականը,
Քո դաշնակիցը քեզ մահ է սպառնում,
Եթէ ոչ — ինչու իմ լըրտեաները,
Որ ամենուրեք սրատես աչքերով
Դիտում են զաղտնի եղելութիւններըն,
Որ կատարւում են այս այն անկիւնում,
Ինչու միշտ նոքա չարագոյժ լուրեր
Են ինձ հասցընում. զսգաստ կացիր դու,
Կարող թագաւոր. թէ արեւլքից
Եւ թէ հիւսիսից քամիների հետ
Միշտ արեան հոտ է փչում դէպի մեր
Խեղճ հայրենիքը, Ի՞նչ խորհուրդ ունին
Այս սեւ, բոթալից այս համբաներըն:

ՏԻԳՐԱՆ

Վըկայ լինի իմ և քո արեւը,

Անկարելի է, որ իմ եղբայրը...

ԱԺԳԱՀԱԿ

Վրկայ լինի քո և իմ արևը
Անկարելի է հակաճառելընս
Արդէն որոշւած և վրճրուած է —
Իրար ոխերիմ թըշնամիներ ենք,
Եւ նա անպատճառ երկրի երեսից
Շուտ պէտք է ջընջւի և անհետանայ.
Նա իւր զօրքերից անհամար անդամ
Վրտանգաւոր է ինձ համար...

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

(Առանձին) Օ՛ր ես հասկացայ... դաւաճանութիւնս
Մի՞թէ, թաղաւոր, այդքան հըրեշ է
Եղել եղբայրըս:

ԱԺԳԱՀԱԿ

Անհընար հրէշ:

Եւ քեզ մնում է միայն մի բան.
Կամ եղբայրասէր լինես և յանձըդ
Առնես մեր ազգի անարգ կործանումըն
Եւ ականատես լինես իմ անկման,
Ասուածավայել կեանքից հրաժարւես,
Կամ քո սեպհական ու իմ օգուտըն
Աչքի առնելով՝ հոգաս այս մասին
Եւ քո խելացի—ես շատ վստահ եմ,
Որ դու խելացի խորհուրդներ կը տաս—
Եւ քո խելացի խորհուրդներովըն
Մեզ հետ աջակից լինես յետագայ
Մեր երկիւղալի ձեռնարկութեան մէջ:
Ուրեմըն խորհիր: Շուտով դալու են
Եւ իմ ծերունի պալատականներն
Խորհրդակցելու: Երբ քեզ կը կոչենք,

Դու անմիջապէս կը գաս ճանապարհ
 Յոյց տալու համար՝ Ուրեմըն խորհիւր
 Իսկ ես հեռանամ:

(Գնում է):

ԵՐԵՒՈՅԹ II

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ (մենակ)

Օ՛ թշւառ եղբայր:

Քո նախագըծեր, քո ցնորքները
 Ահա ինչպէս են իրականանում:
 «Մենք երկոքեանըս,
 Դու ասում էիր, այնպէս զօրանանք,
 Որ մեր անունը ահով ու դողով
 Յիշւի աշխարհիս բոլոր ծայրերումս:
 Թէ իմանայիր քո դաշնակիցը
 Այսքան չարանենգ եղեռնագործ է...
 Ո՛վ պայծառ երկինք,
 Դու վրկայ եղիր. այստեղ ծագել է
 Դաւաճանութիւն, և սարսափելի՝
 Դաւաճանութիւն: Բայց միամիտ կանց,
 Իմ ազնիւ եղբայր, քեզ չեմ մոռանալ.
 Աչքիս առջև էլ սըրեր շողշողան,
 Շատրւանի պէս արիւնըս ցայտի,
 Թըշւառ իմ եղբայր, քեզ չեմ մոռանալ:

Տեսարան Բ.

Շքեղազարդ դահլիճ, որի պատերը զարդարւած են ոսկի թերթիկներով: Թագաւորի գահուքը:

ԵՐԵՒՈՅԹ III

ԱՆՈՅՇ, ՄԱՐԴՊԵՏ.

ԱՆՈՅՇ

Թագաւորին տեսար:

ՄԱՐԴՊԵՏ

Տեսայ:

ԱՆՈՅՇ

Ի՞մ մասին բան չասաց:

ՄԱՐԴՊԵՏ

Ոչինչ:

ԱՆՈՅՇ

Այսպէս շուտ նա ինձ մոռացաւ: Լաւ, շատ լաւ: Հիմա ես նորան լաւ ճանաչեցի: Նա ասում էր, որ աշխարհիս երեսին ինձ ամենից շատ է սիրում, նորա աչքի լոյսն եմ, ինձ ոչ-ոքի հետ չի փոխիլ... Այն զգւելի օտարականը եկաւ թէ չէ, ինձ մոռացաւ, դէն ձըգեց, ես էլ չը կամ նորա համար:

ՄԱՐԴՊԵՏ

Աշխարհիս բանը այդպէս է, տիկի՛ն: Մաղկի հոտը քաշում են, իրան դէն շարտում: Խաղողի ողկոյցը միջում քամում են, իրան դէն ձգում:

ԱՆՈՅՇ

Առանձին, խնդրեմ, դու չես կարող թալիսման անել, կամ մի այնպիսի մարդ քեզ յայտնի՝ չէ, որ կարողանար Ձը գիտեմ ինչ անեմ։ մի խորհուրդ տուր, աղաչում եմ Թագաւորի բնութիւնը դու լաւ գիտես։

ՄԱՐԴՊԵՏ

Ոչինչ թալիսման չէ պէտք։ Քեզ մի բան ասեմ—թալիսմաններէց հազար անգամ լաւ, որի ազդեցութեան մասին ես երաշխաւոր եմ Լսիր ինձ։ Թագաւորի մօտ ձեացիր խղճացած, մօտ, տխուր։ Երբ նա մօտովդ անցկենայ կամաց լաց եղիր, բայց մի տրտնջալ։ Շուտ շուտ հիւանդացիր։ Երբէք մի չարանալ։ Յոյց տուր, որ լուռ ու մունջ հալւում մաշւում ես։ Այսպէս միայն դու կարող ես Աժդահակի սիրտը շարժել և փոխել նորա ցարաբերութիւնը։ Այս լինի քո թալիսմանը, հետեւիր նորան և դու... Հեռացիր տիկին, ոտի ձայն է զալիս։ Այս բանում ես քեզ կ'օգնեմ։

(Անուշը գնում է)։

ԵՐԵՒՈՅԹ IV

ԱԺԴԱՀԱԿ, ՄԱՐԴՊԵՏ

ԱԺԴԱՀԱԿ

Ի՞նչ ես անում այստեղ։

ՄԱՐԴՊԵՏ

Կարող թագաւոր, Անուշը...

ԱԺԴԱՀԱԿ

Անուշը ի՞նչ է։

ՄԱՐԴՊԵՏ

Տկարացել է իրան վատ է զգում։

ԱԺԴԱՀԱԿ

Ի՞նչու է տկարացել, ի՞նչու է վատ զգում։

ՄԱՐԴՊԵՏ

Զը գիտեմ, իմ կարող տէր: Երկու օր է անօթի է, բերանը բան չէ դնում: Ինչ առաջարկում ենք, հրաժարւում է, մեր թախանձանքներին լռութեամբ կամ արտասուքներով է պատասխանում:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Ասե՛ն ի՛նչ է:

ՄԱՐԴՊԵՏ

Զը գիտեմ, տէր:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Գնն ասն այդպիսի յիմարութիւններ չանի, լսում ես:

ՄԱՐԴՊԵՏ

Լսում եմ, տէր:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Ընդունի՛ ինչ առաջարկում են: Ասն թագաւորն է հրամայում, Աժդահակն է հրամայում, լսում ես. նորա փորացաւը ես գիտեմ, ես հասկանում եմ: Գնն այժմ: Բայց ո՛չ, սպասիր: Նա պառկած հօ չէ:

ՄԱՐԴՊԵՏ

Ո՛չ թագաւոր, ոտի վերայ հիւանդ է:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Ի՛նչ է, շատ է զանգատւում:

ՄԱՐԴՊԵՏ

Զը գիտեմ, թագաւոր, ոչինչ չէ ասում:

ԱԺԴԱՀԱՅ

Շատ ժամանակ է:

ՄԱՐԴՊԵՏ

Կը լինի. բաւական ժամանակ կը լինի:

Տխուր հօ չէ՛:

ՄԱՐԴՊԵՏ

Սաստիկ տխուր է:

ԱԺԵԱՀԱԿ

Շատ լնւ: Նւագածու և պարող կանանց նորա սենեակը
տար, ես էլ գալիս եմ:

ՄԱՐԴՊԵՏ

Զոյգ աչքիս վրան, կարող թագաւոր:

(Գնում է)

ԱԺԴԱՀԱԿ

Խորհրդակիցներս երեւի շատ կ'ուշանան: Օ'հ, արեւը տես
որտեղ է: Կը հասնեմ: Ուշում են թող զան սպասեն, ոտները չեն
կոտրւիլ: Եթեմ տեսնեմ իմ Անոյշի ասելն ի՞նչ է, որ այն տե-
պակ բաներ է անում:

(Աժդահակը գնում է: Հեռուից լսում է մեղմա-
ձայն նւագածութիւն: Մտնում են Հարպազէսը և 7 խորհրդակիցը)

ԵՐԵՒՈՅԹ V

ՀԱՐՊԱԳԷՍ. 7-րդ ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ.

ՀԱՐՊԱԳԷՍ

Այն մեր պատուելին՝ հեշտասիրութեան
Անկողնից ելած երաժշտութեամբ
և կանանց պարով կազդարում է իւր
Թուլացած մարմինն, թըմրած ուղեղն,
Որպէս զի այսօր ողջամիտ, զւարթ
Խորհրդակցելու մեզ ներկայանայ:

7-րդ ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Բայն միայն կամաց, Թէպէտ վրտահ եմ
Գո ըզգուշութեան և խելքի վրան...

ՀԱՐՊԱԳԷՍ

Երանի քաղցրիկ այդ նւագի տեղ
Այստեղ լըսէին բուերի վայուն
Եւ զըղջիկների ճարճատուժ միայն...
Ո՛հ, Դէյօ՛կ, Դէյօ՛կ, մեր ճըշմարտասէր,
Իմաստուն, ըզզօն մեր մեծ թագաւոր...
Եթէ որ յանկարծ նա կենդանանար
Եւ մի աչք ձըգէր այս զահի վրայ
Եւ տեսնէր այնտեղ, ուր բազմում էր նա,
Մեր ամբարիշտըն է սըրբապղծում,
Գիտե՛ս, սիրելի՛ս, թէ նա ի՞նչ կ'անէր:

7 ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Կը տըխրէր սաստիկ և կը վըշտանար
Մեր մեծ Դէյօկը:

ՀԱՐՊԱԳԷՍ

Աղբիւրի նըման

Կը կարկաջէին արտասուքները
Նորա աչքերից... Եւ իւր նըզովքին
Դեռ հէկեկանքը միախառնելով՝
Կը շտապէր խկոյն հեռանալ, կորչել
Այս փուչ աշխարհից: Իւր գահակալի
Դատապարտելի հիւանդոտ զէմքից
Եւ հըրէշաւոր, տըռփոտ պատկերից
Նորա աչքերը կը մըթնանային:
Գանձարանի ցեց, ըտահակ և պիղծ...
Իւր հօրըն անգամ մի եղունգի չափ
Ել չէ նըմանում: Մեծ Կիաքսարի
Դիւցազնական վեհ, վըսեմ անունը
Հոգւոց է խըլում ծերերի սըրտից
Ախով ու վախով: Օ՛հ Ախրիմանի
Եւ չար դեերի դու պիղծ օթեան:

7-րդ ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Կամաց և ըզգոյշ, եթէ վըրէժըդ
Սուրբ է քեզ համար:

ՀԱՐՊԱԳԷՍ

Այս մաղձըն ու թոյնն, որ տասը տարուց
Աւելի է այստեղ կատաղած եռում
Եւ պըլպըլում են ինչպէս հըրաբուխըն
Դէմդաւէնիւ Ես շատ եմ լըռել,
Եւ շատ լըռելուց իմ կուրծքըս հիմա
Պայթել է ուղում:

7-րդ ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Ջարմանալի մարդ.

Երբ քո տանն էինք մենք երէկ ճաշի,
Եւ ոգևորւած ես խօսում էի
Մեր գործի մասին, դու թառանչելով
Յոգնած ձիու պէս կարծես շընչասպառ,
Բացականչութեամբ, կըցկըտուր, անկապ
Խօսքերով միայն և խորհրդաւոր
Գըլլիի շարժումով և մըռայլ դէմքով
Յայտնում էիր դու քո սրտում պահած
Մաղձըն ու թոյնն: Իսկ այսօր այստեղ,
Այս գահոյքի մօտ, որից փըշում է
Արեան հոտ միայն... ի սէր զառամեալ
Քո ալեւոր հօր:

ՀԱՐՊԱԳԷՍ

Ազգականն էի,

Նորա մըտերիմ և յարգւած ծառան.
Ինչպէ՛ս վարձատրեց հաւատարմութիւնս
Այն ապերախտը: Երբ նա սարսափած
Անմիտ երազից (վաւաշոտները
Կամ սարսափելի կամ գծուծ կեղտոտ

Երազ կը տեսնեն), դըստեր անդրանիկ
 Նորածին մանկան իմ վըզիս դըրաւ
 Խեղդամահ անեմ, և երբ խեղճուկի
 Անմեղ, գեղեցիկ ժըպիտով խախտուած,
 Չը կամենալով չար մարդասպանի
 Անքաւելի մեղքը հոգուս վերայ առնել,
 Արքայի հովւին յանձնեցի նորան,
 Որ նա կատարէ տիրոջ հրամանը,
 Նա, ինչպէս բարի գորովագութ հայր,
 Խեղտում չէ նորան, այլ, զաւակի պէս,
 Աշխարհից գաղտնի պահում է իւր մօտ
 Եւ մեծացընում այն երեխային:
 Յանկարծ դիպածըն և ճակատագիրըն,
 Տաշը տարուց յետ, արքայի առջև
 Յայտնում են կըրկին
 Ազատ, համարձակ խոհուն իւր թռուան, —
 Մեր թագաւորը, փոխանակ անհուն
 Յընճութեան, անհուն շլնորհակալութեան,
 Ի՞նչ բերաւ գըլխիս: Իմ միակ որդուս,
 Իմ ծաղկափըթիթ կալտառ զաւակիս,
 Որ մըխիթարանք էր ծերութեանըս,
 Մոյլի նենգութեամբ արքունիք քարշեց,
 Գառնուկի նըման մորթելուց յետոյ,
 Նորա մըսիցըն և ոսկորներից
 Վայրենի ուտեստ պատրաստել տըւեց.
 Եւ, հրաւիրելով ինձ իւր խընջոյքին,
 Կերակըրեց հօր զաւակի մըսով.
 Եւ վերջումըն էլ իմ որդուս կըտրած,
 Արիւնտս գըլուխըն առաջիս դըրաւ
 Եւ գոռոզութեամբ ու լիւրբ պարծանքով
 Բորենու նըման մըռընէց այսպէս.
 «Հարպագ, բաւակմն ես դու իմ ճաշից,
 Լամ էր նա: Եւ ես ողբալու տեղակ,
 Թէպէտ արիւնըս իմ գըլխիս զարկեց

Եւ իմ աչքերըս ուռան, լըցւեցին
 Արտասուքի տեղ կարմիր արիւնով,
 Ես ինձ պահեցի և դողդոջ ձայնով
 Ու հանդարտ այսպէս ես մըրմընջացի.
 «Բաւական եմ, տէր, բոլորը լաւ է
 Ինչ որ անում է մեր թագաւորը»:
 Այն ժամից ըսկսած ես կենդանի եմ
 Վերէժիւնդրութեան միայն կրակով,
 Եւ գիշեր ցերեկ աչքիս առաջից
 Ել չեն հեռանում արիւնաշաղախ
 Որդուս գըլուխը և Աժդահակի
 Զըկտի կերպարանքը: Այժմ հասել է
 Իմ փափագելի, անձկալի ժամըն,
 Եւ չարագործի վերջին օրերը
 Հաշւած են արդէն: Նա պիտի ընկնի
 Իւր բարձրութիւնից: Նորա դիւական
 Ամեն մի քայլից մի օձ է աճել,
 Նորանից ծածուկ, որ միահամուռ
 Կը չարձակեն շուտով և բոլորովին
 Նորա մարմինը ոտից մինչև դըլուխ,
 Թունալից խաչթերը կը ցըցեն նորա
 Նազուք՝ մըսի մէջ: Եւ իւրաքանչիւր
 Նորա արարքը, որ հազարների
 Սըրտեր է այրել, ինչպէս կայծակի
 Անդրադարձ հարած, կը ճալթէ շուտով
 Նորա պիղծ գըլխին: Արդէն մեր բոլոր
 Մեծամեծները ինձ հետ համաձայն
 Եւ համամիտ են, միաբանութեան
 Ամուր կապերով կապել եմ նոցա:
 Եւ ժողովրդի խուլ զանգատները
 Եւ խուլ աըրտունջը գըրաւական են
 Մեր յաղթանակին: Արդէն Կուրուշը...
 Այսօր ականջիդ ոչինչ չէ հասել
 Կուրիշի մասին:

7-րդ ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Ի՞նչ կայ, որ... ոչինչ:

ՀԱՐՊԱԳԷՍ

Իսկ ինձ հասել է: Իւր պարսիկներին
նա գըռգըռել է և պատրաստում է
Ապրստամբութեան և արշաւանքի:
Իմ խըրախոյսը և յորդորանքը
Ընծաների և խոստումների հետ
Երևի արդէն հասել են նորան:

7-րդ ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Ուրեմն մթնում է մեր հայրենիքը:—

ՀԱՐՊԱԳԷՍ

Խեղճ Մարաց գըլխին
Երկինքը վաղուց, վաղուց է սևցել—
Մեծ Կիսքսարին թաղումից յետոյ:
Մեր ողորմելին դեռ յոյս է տածում
Երկար անպատիժ թազաւորելու:
Բի՛ւր անգամ տըխմար, եթէ կարծում է
Գազանաբարոյ և պիղծ գործերը
Ջուր անհետևանք կարող են անցնել:
Թղթախտից խեղտած—դեռ չէ հաւատում
Իւր հիւանդութեան:

7-րդ ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Իսկ մեր ծերերը...

ՀԱՐՊԱԳԷՍ

Բոլորեքեան էլ, բացի երկուսից —
Վիրաւորած են բռնակալիցըն:

7-րդ ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Ուրեմն ինչպէս խոստովանեցիր
Ինձ ճանապարհին, դու ամենևին:

Բան չեմ մըտածել: Նա քո կարծիքը
Գընահատում է. պահանջելու է
Քեզնից մի խորհուրդ:

ՀԱՐՊԱԳԷՍ

Ժամանակ վատնել

Այդ բանի համար ինձ բոլորովին
Աւելորդ թւաց: Ի՞նչ է դանդաղում
Տիրոջ սիրելին, նորա հետ և ես
Համակարծիք եմ: Միմիայն մի բան
Յայտնի է ինձ քաջ, որ մեր արքայի
Բոլոր խորամանկ ու չափած ձևած
Նախագըծերըն անշահ, անօգուտ
Շուտ պիտի պայթեն պըղպըջակի պէս,
Իւր հին սխալներըն և հին յանցանքներն
Ի՞նչով է ուղղում անհետացընել —
Նոր սըխալներով և նոր յանցանքով:
Բայց իմ Կուրուշը քընած չէ այժմ,
Խեղադարած չէ մինըն Տիգրանը,
Դեռ իմ այս սիրտն իմ ուղեղըս
Գայլի, շըների և անգըղների
Գէշ-որս չէ դառած, ոչ մէկի գլխից
Մի հատ մազ անգամ պակասելու չէ:
Եթէ առաջիս խորջեր են ընկած,
Քայլըս չեմ փոխիլ. ես աչքեր ունիմ:
(Մտնում են 1-ին և 2-րդ խորհրդակիցները)

ԵՐԵՒՈՅԹ VI

ՀԱՐՊԱԳԷՍ. 1-ին, 2-րդ և 7-րդ ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑՆԵՐԸ.

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Ինչու այդպէս շուտ:

ՀԱՐՊԱԳԷՍ

Ես կարծում էի դուք էք ուշացել:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

ՈՐԷ ԵՆ ՄԻԼԱՆԵՐԸ. ԻՆչՈՒ ՀԵՆ զԱՂԻՍ:

ՀԱՐՊԱԳԻՍ

Ես էլ լինէի արքայի «աւքը»,
Քեզ նըման ես էլ կը գողգողայի
Տեղի-անտեղի:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Նայիր ինձ, Հարպագ,
Դու անըզգոյշ ես:

ՀԱՐՊԱԳԻՍ

Ինձ էլ յայտնի է.
Ես մեղաւոր եմ:

(Մտնում են միւս խորհրդակիցները)

ԵՐԵՒՈՅԹ VII

ՀԱՐՊԱԳ. 1, 2, 3, 4, 5, 6, և 7-րդ ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑՆԵՐԸ.

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

ԻՆչՈՒ ուշացաք: ԻնչՈՒ ՀԵՔ զԱՂԻՍ
Իւր ժամանակին, ըստանում էիք դուք,
Որ թագաւորը մարդիկ ուղարկէ
Ձեր ետեւից, հա:

4-րդ ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Ես աստուծոյն ին
Աղօթում էի մեր թագաւորի
Բոլոր մեղքերի թողութեան համար.
Ըստիպում էի և ժողովրդին
Նոյնպէս աղօթել:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Իսկ դու ո՛ւր էիր.

5-րդ ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Ես ներկայ էի մի կնոջ գլխատման,
 Որ պատիժ կըրեց մեր Թագաւորի
 Հըրամանովը իւր անառակութեան
 Ցանցանքի համար, և այս պատիժը
 Պիտի ծառայէ իբրեւ օրինակ
 Ըստահակներին, ինչպէս այդ ասաց
 Մեր Թագաւորը:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Իսկ դու ուր էիր:

6-րդ ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Ես խօսում էի մեր Թագաւորի
 Մի լըրտեսի հետ, որից նոր համբաւ
 Այս օր խմացայ:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Ի՞նչ բան է: Ինչո՞ւ
 Վաղօրօք դու ինձ չես յայտնում, եթէ...

(Մտնում է Աժդահակը, դահուլքը բարձրանալով բազմում է)

ԵՐԵՒՈՅԹ VIII

ԱԺԴԱՀԱԿ, ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑՆԵՐ

ԱԺԴԱՀԱԿ

Սիրելիներս, ողջոյն ձեզ:

ԲՈՂՈՐՆՔԵԱՆ

Ողջոյն,

Կարող Թագաւոր:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Կասարեցի՞ր դու

Իմ հըրամանը:

Մեր գործի մասին, թէ ինչպէս վանենք
 Մենք այն վրտանգը, որ ըսպառնում է
 Մեր հայրենիքին: Ինչ մընում է ինձ,
 Խօսքի քաղցրութեամբ ինձ հընար եղաւ:
 Արդէն գըրաւել թագուհու սիրտը.
 Համաձայն է նա մեզ հետ եղբօր դէմ
 Դաւազործ լինել:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Կարող թագաւոր,
 Գիշեր ու ցերեկ երկար ու բարակ
 Խորհելուց յետոյ վերջապէս գտայ
 Մի յարմար միջոց:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Շատ բարի, տեսնե՛նք:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Ամենից առաջ մարդիկ ուղարկենք
 Տիգրանին մեզ մօտ հըրաւիրելու:
 Իսկ մենք նախապէս մի ճոխ փառաւոր
 Խընջոյք կը սարքենք: Տիգրանը կը գայ...

ՀԱՐՊԱԳԷՍ (առանձին)

Դու էլ վեր կառնես, կը սպանես նորան:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Տիգրանը կը գայ, և մենք կ'ընդունենք
 Նորան հանդիսով, ինչպէս վայել է
 Այդ թագաւորին: Այնուհետեւ գինին
 Մէջտեղ կը բերենք և խըմիչքներով
 Նորա գըլուխը կը շըշմեցընենք:
 Յետոյ, երբ ապշած՝ անդամալուծի
 Նըման նա գետին ընկնէ, մենք իսկոյն
 Ար քաշենք նորան մի խոր փոսի մօտ...

ՀԱՐՊԱԳԷՍ (առանձին)

Անմիտ խորուհլակ:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Առանց զինու էլ

Դըժար չէ անել, ինչ կամենում ես.

Բայց հետեանքը երկիւղալի է:

2-րդ ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Մի դեսպանութիւն չղենք նորա մօտ,

Որ յայտնես նորան, իբրեւ թէ մի մեծ

Նըշանաւոր զործ պահանջում է ձեր

Անձամբ տեսութեան: Կարող թագաւոր,

Ինձ թւում է թէ այսպիսի պատրասկ

Կարող է նորան գըրաւել մինչեւ

Մեր սահմանները, ուր մենք վաղօրօք

Լարած կը լինենք մեր որոգայթը:

Եւ այնուհետեւ...

ԱԺԴԱՀԱԿ

Այդ լաւ ասացիր

Արեւս վրկայ, այդ լաւ ասացիր.

Ի՞նչ կ'ասէք, ծերեր:

ՀԱՐՊԱԳԷՍ

Ս՛հ. սարսափելի

Խեղացի խորհուրդ:

ԲՈՒՈՐԵՔԵԱՆ (բացի 1-ինից)

Խեղացի խորհուրդ:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Այնպէս եմ կարծում Տիգրանը չի գալ:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Իսկ ի՞նչու:

1-ին ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Այնպէս: Նա չի գալ: Գիտեմ:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Ինչպէս տեսնում եմ անհրաժեշտ է
 Այստեղ թագուհու ներկայութիւնը.
 Անկասկած մեզնից նա աւելի լաւ
 Մօտիկ է, տեղեակ եղբօր բնութեան
 Եւ հակումներին, մեզ կարող է տալ
 Գործնական խորհուրդ: Ուրեմն նրան
 Այստեղ կանչեցէք:

6-րդ ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Մինչև տիրուհու գալը, թագաւոր,
 Հըրաման տո՛ւր ինձ մի լուր հաղորդեմ,
 Թէպէտ անարժան, անախորժեւր...

ԱԺԴԱՀԱԿ

Անախորժեւր'... շուտ ասան տեսնեմ...
 Արիւնքս խոռնւեց:

6-րդ ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Կարող թագաւոր,

Մեր հաւատարիմ լըրտէսի խօսքով
 (Նա Պարսկաստանից է ուղիղ գալիս
 Եւ իջևանել է իմ տանըս մէջ)
 Քո խաղաղասէր, խոնարհ, հըպատակ
 Պարսիկների մէջ ըսկըսել է չար
 Ալէկոծութիւն, երկրաշարժին
 Նախընթաց մի խուլ ըստոր երկրային
 Դըղըրդոցի պէս. դա ոչինչ բարի
 Մեզ չէ գուշակում: Քո թուըն, արքայ...

ԱԺԴԱՀԱԿ

Անո՛ւնը չը տաս... օ՛ դու, Հարպագէս,

Այս քո բանը չէ՞...

6-րդ ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Ճոխ, փարթամ առատ իւր խնջոյքներով,
 Եւ շնորհներով
 Իւր լիաձեռն խոստումներովըն
 Նա խախտել է ողջ ժողովուրդը
 Եւ այժըմ ա՛րեղջ տտելի ազգը
 Պաշտում է նրան ինչպէս աստծուն,
 Եւ ըսպասում է նորա մի խօսքին:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Լըսում ես, Հարպսդ:

ՀԱՐՊԱԳԷՍ

Լըսում եմ, արքայ:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Եւ դու չե՞ս դողում:

ՀԱՐՊԱԳԷՍ

Ունից, թագաւոր, մի երեխայից

Ո՛չ, կարող թագաւոր:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Անպէ՛տք արարած.

Ես ամոստում եմ, որ զաւակիդ հետ

Գո թղթերըն էլ չը խորովեցի:

ՀԱՐՊԱԳԷՍ (մօտենալով գահին)

Ես մեղապարտ եմ: Սուրը քո ձեռիդ,

Իմ պարանոցը—քո ուսերի տակ:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Թէ արի և քաջ չը լինէիր դու

Պատերազմի մէջ, այս ժամիս ահա

Այս գահոյքի տակ ես քո զլուխը
Կը տապալէի:

ՀԱՐՊԱԳԷՍ

Սըրտանց ինձ ներիր,

Կարող թագաւոր: Ես ճիգ կը թափեմ
Եւ մի յանցանքըս կը ջանամ քաւել
Հազար շահաւէտ գործերով:

ԱԺԴԱՀԱՀ

Սակայն

Երդում ես:

ՀԱՐՊԱԳԷՍ

Այո՛ Միհրի անունով

Երդում եմ, արքայ:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Ես հաւատում եմ:

Սիրելիս, գնա՛ դու էլ պատրաստվիր
Դէպի Պարսկաստան:

6-րդ ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ

Զոյգ աչքիս վրայ:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Կուրուշին այստեղ ինձ մօտ կը բերես
Կասես, թէ պապըդ քեզ կարօտել է,
Ուզում է տեսնել: Նորա հետ քաղցըր
Եւ լաւ կը վարւես: Թող մի գայ այստեղ
Մեր այն չար օձը, որին խղճալով,
Երազաբանիս խելքին ընկնելով,
Ես արձակեցի, և որը հիմա
Նենգութեամբ լըցած՝ սողում է դէպի

Իմ խաղաղ դահլը իւր հարազատին
 Խաճեղու համար. թող նա դայ այստեղ,
 Աչքիս երեւայ, օ՛հ իմ արեւով
 Ահա երդւում եմ, նորա գլուխը
 Այս գայիսօնով պիտի ջախջախեմ,
 Եւ կը սովորցնեմ աչն անիրաւին
 Ապրտամբւելու եղանակները:
 Սիրելիներըս, ինչպէս տեսնում էք,
 Դեռ ես մեր հին վերքը չը բուժած,
 Մեր կըրծքի վրայ կանչեցի ահա
 Մի վրտանգաւոր թարախոտ պալար:
 Սիրելիներըս, դուք պիտի օգնէք
 Ձեր թագաւորին, յուսահատութեան
 Ինձ չը հասցընէք:

(Մտնում է Մարդպետը)

ՄԱՐԴՊԵՏ

Կարող թագաւոր, մեծ-մայր թագուհին պատրաստուե՛մ
 էր գալու, բայց յանկարծ ուշաթափ եղաւ և ընկաւ գետին:

ԱԺԴԱՀԱԿ

Այսօր ուրեմն այս բանը մընաց,
 Եղուց դուք կը գաք—եւ կը հաղորդեմ
 Նորա խորհուրդը: Եւ ապա կանենք
 Մեր անելիքը:—Գընացէ՛ք բարով: (Գնում է):

ՅՐԵՒՈՅԹ IX

ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑՆԵՐ

ՀԱՐՊԱԳԷՍ

(Յ-րդ խորհրդակցին) Այսօր դու ինձ մօտ ընթրիքի կը գաս:

Տեսարան Գ.

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ, ԳՈՀԱՐԻԿ

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Այստեղ մարդ չը կայ:

ԳՈՀԱՐԻԿ

Ինչո՞ւ Ի՞նչ կայ որ: Ի՞նչու այդքան յուզւած շփոթւած է
տիրուհիս:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Եթէ հարկաւոր լինի, որ դու գնաս այնտեղ — կերթաս թէ ոչ:

ԳՈՀԱՐԻԿ

Ո՛ւր: Ի՞նչ բանի համար:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Արմաւիր: Յետոյ կասեմ ինչու համար: Առժամանակ դա
պիտի ծածուկ մնայ: Ես քեզ կը զգեստաւորեմ այնպէս, որ քեզ ոչ
դք չի ճանաչիլ: Կ'երթաս: Այո՛, Այո՛, սիրելիս, կ'երթաս, կ'երթաս:

ԳՈՀԱՐԻԿ

Ո՛չ. ես ի՞նչպէս կարող եմ — ինձ կը սպանեն, կտոր կտոր
կանեն:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Մենակ չես դնալ, սիրելիս: Քեզ հետ մարդ կը դնեմ: Ա՛ռ,
քեզ լինին այս աղամանդէ մատանին, այս ապարանջանը, այս օղակ-
ները: Երբ գնաս և վերադառնաս, քեզ աւելի լաւ բաներ կ'ընծայեմ:
Կ'երթաս թէ ոչ:

ԳՈՀԱՐԻԿ

Կ'երթամ: Միայն պէտք է տես այդ ի՞նչ լան է, որ ծածկու՞մ ես:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Ի հարկէ, սիրելիս, էլ ում պէտք է յայտնեմ, եթէ ոչ քեզ: Իր ժամանակին կիմանաս: Հիմա ինչ համար էլ այդ բանը դեռ բոլորովին պարզ չէ, դեռ մոլոր է:

ԳՈՀԱՐԻԿ

Կ'երթամ: Անպատճառ կ'երթամ: Մօրս, ազգականներին էլ կը տեսնեմ: Հատ կարօտել եմ: Ե՞րբ գնամ:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Նս կասեմ երբ: Այժմ իմ առանձնականեակս գնանք:

(Կը շարունակւի)